

ԿԱՐԾԻՔ

Արսեն Սերգեյի Օհանջանովի «Ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունները և տեսամեթոդաբանական հիմնախնդիրները ՀՀ ազգային հաշիվների համակարգում» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ, ներկայացված Ը.00.01 – «Տնտեսագիտության տեսություն և տնտեսագիտական մտքի պատմություն» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար:

Ատենախոսությունը քննարկվել է Հայ-Ռուսական համալսարանի «Տնտեսագիտության տեսության և անցումային շրջանի տնտեսության հիմնախնդիրների» և «Տնտեսագիտությունում և բիզնեսում մաթեմատիկական մեթոդները և տեղեկատվական տեխնոլոգիաները» ամբիոնների 2023 թվականի ապրիլի 14-ի համատեղ նիստում (արձանագրություն թիվ 3):

Մասնակցում էին՝

- Սանդոյան Էդվարդ Մարտինի՝** տնտեսագիտ. դոկտոր, պրոֆ., **Թավադյան Աշոտ Աղասու՝** տնտեսագիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր, «Տնտեսագիտությունում և բիզնեսում մաթեմատիկական մեթոդների և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների» ամբիոնի վարիչ,
- Պետրոսյան Իրինա Բորիսի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, «Տնտեսագիտության տեսության և անցումային շրջանի տնտեսության» ամբիոնի վարիչ,
- Չախոյան Էլիզա Միքայելի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, **Կարապետյան Էդգար Գագիկի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, **Մնացականյան Լիդա Արմենի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, **Հակոբյան Էսթեր Աշոտի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, **Հակոբյան Արմինե Արզումանի՝** ավագ դասախոս, **Նաշիկյան Լիլիա Աշոտի՝** դասախոս, **Պետրոսյան Յեդինե Գագիկի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, **Պետրոսյան Գարիկ Արմենակի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, **Կարապետյան Զրիստինե Գագիկի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, ավագ դասախոս, **Տիգրանյան Վարսիկ Իշխանի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, **Թավադյան Աղասի Աշոտի՝** տնտեսագիտ. թեկնածու, դոցենտ, **Սարգսյան Լիլիթ Կարենի՝** ավագ դասախոս, **Պապյան Չինավարդ Կարենի՝** ասիստենտ:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՅԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է ընտրված ուղղության գիտական նշանակությամբ, միջազգայնացման միտումներով, Հայաստանի Հանրապետությունում այս առնչությամբ ներկայացված գիտական վերլուծությունների սակավությամբ, մագիստրոսական թեզերի, թեկնածուական և դոկտորական ատենախոսությունների բացակայությամբ: Հայաստանի Հանրապետությունում

Ֆինանսական հաշվի ցուցանիշների ներդրումը կարող է նպաստել տնտեսական գործունեության համակողմանի հաշվառման իրականացմանը, ստվերային տնտեսության համակողմանի բացահայտմանն ու կրճատմանը, ֆինանսական և ոչ ֆինանսական, տնտեսական և ոչ տնտեսական հաստատությունների /ինստիտուտների/ գործունեության արդյունավետության բարձրացմանը: Տնտեսության պետական կարգավորման հարցերի հստակեցման, մակրոտնտեսական քաղաքականության մշակման և իրագործման ծրագրեր կազմելու համար շատ կարևոր է ֆինանսական հաշվի ներդրումը մակրոտնտեսական հաշիվների ամբողջականությունն ապահովելու և համալրելու տեսանկյունից:

Ֆինանսական հաշիվն ազգային հաշիվների համակարգում հաջորդական հաշիվների եզրափակիչ հաշիվն է, այն կարևոր գործիք է ֆինանսական հոսքերը վերլուծելու համար և հնարավորություն է տալիս ուսումնասիրել տնտեսական քաղաքականության ֆինանսական արդյունքները և հետևանքները:

Ազգային հաշիվների համակարգի ֆինանսական «բաղադրիչի» հանգամանալից վերլուծության հիման վրա հնարավոր է բնութագրել ՀՀ ինստիտուցիոնալ հատվածների և ենթահատվածների ներդրումային և փոխառության շարժընթացը, ակտիվների ու պարտավորությունների փոփոխությունները, ինչպես նաև ցույց տալ ֆինանսական ռեսուրսների առկայությունն ինստիտուցիոնալ հատվածում: Այս առումով, հնարավոր է դառնում տնտեսական անվտանգության տեսանկյունից թույլատրելի ներդրումների ու սպառման ֆինանսավորման ուղիների բացահայտումը տնտեսությունում:

Ատենախոսությունը նվիրված է ազգային հաշիվների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման համակողմանի հետազոտմանը, առկա հիմնախնդիրների բացահայտմանն ու վերլուծությանը, քանզի սույն հաշիվն առաջին անգամ է ներդրվում ՀՀ մակրոտնտեսական հաշիվների համակարգում: Ուստի, վերոգրյալով պայմանավորված է հետազոտության թեմայի արդիականությունը և հրատապությունը:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ ԵՎ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ատենախոսության հիմնական նպատակն ազգային հաշիվների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունն է, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության մակրոտնտեսական ցուցանիշների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման առանձնահատկությունների

բացահայտումն է՝ համապատասխան տեսամեթոդական և գիտագործնական աշխատանքների իրականացմամբ:

Հետազոտության նպատակից բխում են առաջադրված խնդիրները և դրանց լուծման համար անհրաժեշտ քայլաշարի տրամաբանությունը.

- ներկայացնել ազգային հաշիվների համակարգի մակրոտնտեսագիտական բովանդակությունը,
- ուսումնասիրել ազգային հաշիվների համակարգում ֆինանսական հաշվի հիմնական բաղադրատարրերի ներդրման մեթոդաբանությունը,
- վերլուծել մակրոտնտեսական ցուցանիշների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման միջազգային փորձառությունը, որից բխում է՝
 - Ռուսաստանի Դաշնության մակրոտնտեսական ցուցանիշների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ հատկանիշների բացահայտումը,
 - Ֆրանսիայի Հանրապետության ազգային հաշիվների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունների վերհանումը,
- ներկայացնել ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունները և միջազգային փորձառության տեղայնացման հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետության ազգային հաշիվների համակարգում,
- Կիրառելով ֆինանսական հաշիվը որպես մակրոտնտեսական վերլուծության յուրատեսակ գործիք՝ վերլուծել Հայաստանի Հանրապետության ազգային հաշիվների համակարգը,
- Կատարելով ֆինանսական հաշվի տնտեսագիտական–մաթեմատիկական վերլուծություն՝ ռեգրեսիոն-կոռելացիոն մոդելավորմամբ ներկայացնել զուտ փոխառության (զուտ վարկավորման) վրա ազդող գործոնները:

ԱՃԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՆՈՐՈՒՅԹԸ

Ատենախոսությունը ՀՀ ազգային հաշիվների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման տեսական, մեթոդական, ինստիտուցիոնալ կողմերի համալիր հետազոտությունն է, ինչը Հայաստանի Հանրապետությունում նմանատիպ առաջին փորձն է:

Մասնավորապես գիտական նորույթն ամփոփված է հետևյալ արդյունքներում.

1. Հայաստանի Հանրապետության ազգային հաշիվների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման գործընթացի գնահատման և գործարկման քայլաշարի հիման վրա բացահայտվել են առկա հիմնախնդիրները, ներկայացվել են դրանց լուծման հիմնարար ուղղությունները՝ հաշվի ամենօրյ տնտեսական զարգացմամբ ինստիտուցիոնալ յուրահատկությունները և տնտեսության կառուցվածքային փոփոխությունները:
2. Հայաստանի Հանրապետության մակրոտնտեսական ցուցանիշների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման միջազգային փորձառության տեղայնացման արդյունքում մշակվել և կազմվել է ֆինանսական հաշվի ներդրման տվյալների աղբյուրների «ճանապարհային» քարտեզ:
3. Մակրոտնտեսական տեսանկյունից, ինչպես նաև առանձին ինստիտուցիոնալ հատվածների առումով, դիտարկելով վիճակագրական ցուցանիշների բացարձակ և հարաբերական մեծությունները, դրանց կառուցվածքն ու շարժընթացը, ռեգրեսիոն-կոռելացիոն մոդելավորմամբ հանգամանորեն բացահայտվել են Հայաստանի Հանրապետության ազգային հաշիվների համակարգի զուտ փոխառության (զուտ վարկավորման) արդյունքային ցուցանիշի վրա ազդող փոխառնչելի գործոնները:
4. Մակրոտնտեսական հաշիվների համակարգի առանձնահատկությունների հետախայաց վերլուծության հիման վրա բացահայտվել են Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական հոսքերի բաշխման ինստիտուցիոնալ մեխանիզմները վարկատու և փոխառու ոլորտների միջև՝ ըստ ֆինանսական գործիքների և տնտեսության հատվածների:

ՀԵՏԱՉՈՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿԱՆ և ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ատենախոսությունում ստացված գիտական արդյունքները գործածվում են և հետագայում առավել համապարփակ կարող են օգտագործվել մակրոտնտեսական հաշիվների կառավարման արդյունավետության բարձրացման, հնարավորությունների բացահայտման և կառավարման համարժեք ֆինանսական գործիքների ու մեթոդների ընտրության ու կիրառման, տնտեսությունում ֆինանսական ռեսուրսների կառավարման նպատակայնության բարձրացման և այդ ոլորտում առկա հիմնախնդիրների լուծման համար:

Հետազոտության արդյունքները կարող են կիրառվել միջազգային կազմակերպությունների, մասնավորապես՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի և

Համաշխարհային բանկի վերլուծական և հետազոտական աշխատանքներում, ՀՀ ազգային հաշիվների ֆինանսական ակտիվների և պարտավորությունների արդյունքային ցուցանիշների վերլուծության և կառավարման ընթացակարգերի արդյունավետության բարձրացման հիմնախնդիրների լուծման շրջանակներում:

Ատենախոսության տեսամեթոդական և գործնական արդյունքները կարող են օգտակար լինել ԱՀՀ-ի կուտակման հաշիվներով (կապիտալի հետ գործառնությունների հաշիվ և ֆինանսական հաշիվ) զբաղվող մասնագետների, վերլուծաբանների և հետազոտողների համար:

Աշխատանքում արծարծված տեսամեթոդական հիմնահարցերը քննարկվել են 2019թ. հոկտեմբերի 28-ից նոյեմբերի 8-ը ք. Վաշինգտոնում (ԱՄՆ) Արժույթի միջազգային հիմնադրամի կողմից կազմակերպված «Հաշվեկշիռներ և կուտակման հաշիվներ» թեմայով դասընթացի շրջանակներում, 2020թ. հունիսի 11-17-ը, դեկտեմբերի 21-23-ը «ECASTAT» ծրագրի ֆինանսական հաշվի ներդրման գծով փորձագետ Սեգիսմունդո Ֆասլերի հետ «Ֆինանսական հաշիվ և հաշվեկշիռ» խորագրով առցանց հարթակում, ինչպես նաև 2021թ. հուլիսի 19-ից օգոստոսի 9-ը ՄԱԿ-ի Ասիայի և Խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանի տնտեսական և սոցիալական հանձնաժողովի կողմից առցանց կազմակերպված «Ազգային հաշիվների համակարգի ներածություն (ԱՀՀ-2008)» խորագրով դասընթացին:

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԾԱՎԱԼԸ ԵՎ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾԸ

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, 3 գլխից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից: Ատենախոսության տեքստի ծավալը կազմում է 143 էջ, պարունակում է 34 աղյուսակ, 10 գծապատկեր:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ատենախոսության ներածությունում հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, սահմանվել են հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ներկայացվել են հետազոտության օբյեկտը և առարկան, տեսական և տեղեկատվական հիմքերը, գիտական նորույթը և ստացված արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Ազգային հաշիվների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման տեսամեթոդաբանական կողմերը» գլխում իրականացվել է ազգային հաշիվների համակարգի էության, բնութագրիչների, հիմնական մակրոտնտեսական հաշիվների ուսումնասիրություն և վերլուծություն: Դիտարկվել են մակրոտնտեսական հաշիվների հաշվեկշռող հոդվածների հաշվարկման ձևերը, սկզբունքները և փոխառնչությունները: Սույն գլխում վերլուծվել են ԱՀՀ-ում ֆինանսական հաշվի ներդրման տեսամեթոդական և ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունները:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Մակրոտնտեսական ցուցանիշների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման միջազգային փորձառությունը» գլխում ներկայացվել է ԱՀՀ-ում ֆինանսական հաշվի ներդրման միջազգային փորձառությունը, մասնավորապես՝ Ռուսաստանի Դաշնության մակրոտնտեսական ցուցանիշների համակարգում ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ հատկանիշների վեր հանումն ու բացահայտումը, և Ֆրանսիայի Հանրապետության ԱՀՀ-ում ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունը:

Ատենախոսության երրորդ՝ «Ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ նշանակությունը Հայաստանի Հանրապետության ազգային հաշիվների համակարգում» գլխում իրականացվել է ՀՀ ԱՀՀ-ում ֆինանսական հաշվի ներդրման տեղեկատվության աղբյուրների, մեթոդական գնահատման, ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունների ուսումնասիրություն, միջազգային փորձառության տեղայնացման հիմնախնդիրների, դրանց լուծման առաջարկությունների վերհանում: Ներկայացվել է ՀՀ ֆինանսական հաշիվը որպես մակրոտնտեսական վերլուծության գործիք՝ ֆինանսական ցուցանիշների բաշխման մեխանիզմն ըստ տնտեսության ինստիտուցիոնալ հատվածների և ֆինանսական գործիքների: Գլխում կատարվել է նաև ՀՀ ԱՀՀ-ի զուտ փոխառության (զուտ վարկավորման) վրա ազդող գործոնների կապի գնահատում՝ կոռելացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծության միջոցով:

ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ատենախոսությունում առկա են որոշ թերություններ, որոնց մեջ կարևորում ենք առանձնացնել հետևյալները՝

1. Աշխատանքում (հատկապես 1-ին գլխում) բավական մեծ տեղ է հատկացվել ազգային հաշիվների համակարգի և առանձին հաշիվների տեսակների

նկարագրությանը, ինչի արդյունքում աշխատանքի զգալի հատվածն իրենից ներկայացնում է դասագրքային մտքերի ամբողջություն, իսկ գիտական վերլուծությունները սակավ են: Աշխատանքի գիտական արժեքն ավելի բարձր կլիներ, եթե հեղինակն առավել մեծ ուշադրություն հատկացներ ֆինանսական հաշվի վերաբերյալ մասնագիտական գրականության վերլուծությանը՝ այդ թվում ներկայացնելով ֆինանսական հաշվի ցուցանիշների օգտագործման հնարավոր ուղղությունները գիտական վերլուծություններում, որոնք արդեն իսկ կիրառվել են տարբեր հեղինակների կողմից:

2. Աշխատանքի երկրորդ գլխում ներկայացվում է ֆինանսական հաշվի վերաբերյալ Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի փորձը, սակայն չի նշվում, թե ինչու են ընտրվել հենց այդ երկրները: Աշխատանքը կշահեր, եթե ներկայացված լիներ առավել համապարփակ, սակայն հակիրճ միջազգային փորձ՝ ներառելով ՀՀ-ին համադրելի երկրների, և ուսումնասիրվող ուղղությամբ առաջատար երկրների փորձը:
3. Առաջին նորույթը խմբագրման կարիք ունի, այն նկարագրական բնույթի է: Կարծում ենք, հեղինակը պետք է որպես նորույթ առանձնացներ և ձևակերպեր թեմայի շրջանակներում իր կողմից բացահայտված հիմնախնդիրների լուծման համար առաջարկված հիմնարար մոտեցումները:
4. Ատենախոսության 3-րդ նորույթը վերաբերում է ՀՀ ԱՀՀ-ի կապիտալի հետ գործառնությունների հաշվի զուտ վարկավորում (զուտ փոխառություն) ցուցանիշի վրա ազդող գործոնների գնահատմանը գծային ռեգրեսիայի մոդելի միջոցով: Այս գնահատման մանրամասները ներկայացված են աշխատանքի 3-րդ գլխում, որտեղ հեղինակը գնահատել է նշված ցուցանիշի վրա համախառն արտաքին պարտքի դինամիկայի (ըստ տնտեսության հատվածների) ազդեցությունները: Ընդ որում, հեղինակը մի կողմից չի ներկայացրել, թե ինչու է ընտրել միայն այդ ցուցանիշները որպես կապիտալի հետ գործառնությունների հաշվի զուտ վարկավորման ցուցանիշը բացատրող գործոն, մյուս կողմից բավարար չափով չի հիմնավորել վերլուծության անհրաժեշտությունը և ստացված արդյունքների գիտական արժեքը: Գնահատված չէ նրա կապը առանցքային մակրոտեսակական ցուցանիշներից՝ մասնավորապես ՀՆԱ-ից, նրա կառուցվածքից, առևտրային հաշվեկշռից: Մինչդեռ այդ կարգի վերլուծություններում գործոնների ընտրությունը ունի առաջնահերթ նշանակություն: Գիտականորեն առավել բարձր արժեք կարող էր ստացվել բացատրվող ցուցանիշի վրա այլ՝ վարքագծային կապի մեջ գտնվող ցուցանիշների միջև փոխադարձ կապերի գնահատումը: Հետևաբար կարծում

ենք, որ միայն մեկ փոփոխականի (նույնիսկ ըստ առանձին հատվածների) ազդեցության գնահատումը բավարար չէ զուտ վարկավորում (զուտ փոխառություն) ցուցանիշի վրա ազդող գործոնների վերաբերյալ պատկերացում կազմելու և այդ արդյունքները գիտական նորույթ համարելու համար:

5. Օգտագործված գրականության ցանկում քիչ են հիմնախնդրին առնչվող վերջին հինգ տարիների ինչպես հայալեզու, այնպես էլ օտարալեզու հրապարակումները:
6. Ատենախոսությունում (Էջ 121) ներկայացված ցուցանիշների ժամանակային շարքը կարճ է և ավարտվում է 2019 թ.: Անհրաժեշտ էր նաև հաշվարկել ճշգրտված դետերմինացիայի գործակիցը:
7. Ատենախոսությունում առկա են վրպակներ , օրինակ ի տարբերություն սեղմագրի Էջ123-ում ճիշտ չեն նշված գործոնների ինդեքսները:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Նշված դիտողությունները չեն նվազեցնում հետազոտության արդյունքների տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Արսեն Սերգեյի Օհանջանովի «Ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունները և տեսամեթոդաբանական հիմնախնդիրները ՀՀ ազգային հաշիվների համակարգում» թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը ինքնուրույն և ամբողջական հետազոտություն է, որում դրված նպատակը և խնդիրների լուծումը ՀՀ ազգային հաշիվների համակարգի զարգացման գործում կարևոր են և անհրաժեշտ:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները հրապարակվել են տասը գիտական հոդվածներում: Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում է աշխատանքի կարևոր դրույթներն ու արդյունքները:

Այսպիսով, **Արսեն Սերգեյի Օհանջանովի «Ֆինանսական հաշվի ներդրման ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունները և տեսամեթոդաբանական հիմնախնդիրները ՀՀ ազգային հաշիվների համակարգում»** թեմայով թեկնածուական ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ «Գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերին, ինչպես նաև ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի

